

בענין זקנה
The Elders of Zion
תשע"ה

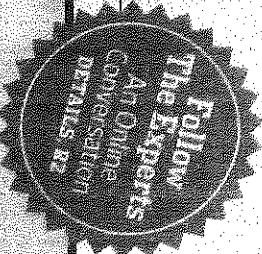
YESHIVA UNIVERSITY
TORAN MITZION
KOLLEL OF CHICAGO

ENCORE

THE WALL STREET JOURNAL.

© 2014 Dow Jones & Company. All Rights Reserved.

Monday, December 1, 2014 | R1

Why Everything You Know About Aging Is Probably Wrong

Most important: Researchers are finding that, as people get older, friendships, creativity and satisfaction with life all can flourish

Getting Older: Expectations vs. Reality

Many difficulties that younger adults expect to face in later life aren't affecting the vast majority of older Americans.

■ Ages 18-64 expect.
■ Ages 65+ plus experience.

הוא קורא

הוא קורא... (מקור העשוי להמוכח...)

המקור... (ב) גמי... (ג) תורה...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

הוא קורא... (מקור העשוי להמוכח...)

המקור... (ב) גמי... (ג) תורה...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

הוא קורא... (מקור העשוי להמוכח...)

המקור... (ב) גמי... (ג) תורה...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

המקור... (א) וי... (ב) עיר... (ג) פנים...

(א) על מל (ב) על מל (ג) על מל
(ד) יוחל כפר (ה) על מל
(ו) שמה מן העשר (ז) יתן
פרטי בעיותיו ה' ד"ה
והאמר וישוב ע"ש
(ח) ויחזקו לך ע"ש
(ט) נבט לא על קר
פסוקים עם עמודי דף
לא: עם (ז) ומוספה
דברי מ"ט ע"ש (י) נבט
נב: ע"ש (יא) ואלרי"ג
פ"מ א"ה

הנחות הב"ח
(א) ג"ה שלל הוא פסוק:
(ב) ר"ש" וד"ה אוקמו.
מוקים המאור שלל:

גילוי הש"ס
גמ' קרקע בקרקע
הפ"א. ס"ג על דף
כ"ט ע"ב ושי' תמוסות
ס"ג ד"ה גוה"ה

הנחות וציונים
(א) בקרא ע"ד אשר ב"ח
(גילוי) ב [ב] ד"ה
וכראש אמר רב ד"ה
ש"ש ר' יהושע
ד"ה ונתן ד"ה
(ג) ונתן ד"ה
(ד) ונתן ד"ה
מאמצינו כי ר"ש
המאמץ כי פרש
תומין עני המל אידי
המיה כ"ד על ע"ב
עניו פתוחה כע"ז
שנאמר בראשית מ' ד'
ויוסף ישית ידו על עיניו
ע"כ (וכ"ה וכו')
תנאול ועי' לעיל דף ע"ז
ע"ב איבעא להו
מאמצינו תנן אר ממעטא
וכ"ו ואשר ע"ב ביד
דעתו הוא שתרקמו
בדפו"ט קודם למ'
במשנה ובבבלי חכמי
וגם בפ"ט דהכא אנוס
בר"ה והראש הנימוס
במשנה ובבבלי על
בנן ה"ה קודם ל' וכו'
במשנה שבמשניות ובפ'
הרב (וכ"ה וכ"ה)
(ברפ"ה רק"ט) וכ"ה
החזיר"ט אן מאמצינו כמ'
עומם ענינו כ"ה (גילוי)
ד' כ"ה איחא ריש ב'ן
א"עור (גילוי) וכו'
בר"ה וכו' ובראש
ב"ה וכו' ובתוספתא פרק
י"ב וכו'

ומוראכם מרי וכמצי על כל חית הארץ ואפי' חרי' כדרמי בר אבא.
דנקמה עליו מיחה וזמנה לארי כבהמה: **נמשל** מי שמיה מושל
בו בדעו שכבהמה נדמה: עשה: זקנה: עד שאתה מוצא. למי
לעשות: ומצוי פ"ה. ממון: ועודך בידך. עורך גרוסוך קודם שממות:
א"ה וכו'. לא דבר לזכות בו שכלום
עשירי: וזה חובה. לאמך לז ולקפוץ
יד: ע"ה מדה זו. שלא יבא לדי עניות
דבכי המזומן הוא לזכא או עליו או על
בנו או על בן בנו: ונתן פ"ה רחמי'.
שמרעם על הכריות: זו פדחה. המלח
שהוא מלך ומלחיה יומר מכל הפרדוף:
זה חושב. שהוא תואר פני אלס:
זו נשמה. כדמצי נר אליהם נשמת
אלס (מש"ס): הפתחות. למי: י
ועני היבוי' שמט עינים יבא
וככה המאור חזק עירבה צבחה
נזקטו מממם משום כ"ה וז"ל
כנות עליו: מרווח. מאור עינים:
אפילו מ"ה. כחלל ענינו למכול'
גדול: כאביסנא ש"ה גרדא. כוזב של
גרדי"ס איכנבלי"ס עליו: אוקמו. (ג)
המאור מוקים שלל יתקף יותר ממה
שהוא: מוא קמ"י. חלל למר אפי'
ללנסנא דגרדא: חלל קמ"י: עכ'
מכוח"א. עך שהוא מכניס צנפורפת
ועומן ענינו וקורן לו מכחול:
תיב"א ועיורא. סיכול צניס ועיורון
דלמעה: ש"ה כ"ה. ממוך חבל וכו':

וגופלת לו על פניו ואומרת לו
יצאת נפש והמועצים עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים משל לנר שכלה ודולכת אדם מניח אצבעו עליה מיד ככתה תניא רשב"ג" אומר הרוצה שיתעצמו עינו של מת נופח לו יין בחוטמו ונותן שמן בין ריסי עיניו ואוחז בשני גודלי הגליו והן מתעצמו עליו את השבת תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת דוד מלך ישראל מת אין מחללין שישמור שבתות הרבה דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו שבת אחד" כ"ו כ"ד ר"י יוחנן במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות ותניא ר' שמעון בן אלעזר אומר תינוק וכן העכברים שואמר ומוראכם וחזקם יהיה כל זמן שאדם חי אימתו מוטלת על הבריות כיון שמת רמי בר אבא אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה שואמר אדם ביקר כל ילין נמשל כבהמות נדמו אומר רבי חנינא אסור לישן בבית יחידי וכול הישן בבית יחידי עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועורך בידך ואף שלמה אמר בחכמתו וכוזר את בוראך בימי בחורותך עד **אשר** [אשר] (ש) לא יבואו ימי הרעה אלו ימי הוקנה והניעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ אלו ימי המשיח מלכות בלבד שנא" כי לא יחדל אביון מקרב הארץ תניא ר' אלעזר הקפר אומר לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו שאם הוא לא בא בנו לא בא בנו ואם אחרת חייב אדם לקרוא למי הארץ ר' אלעזר הקפר אומר לעולם יבקש אדם רחמים תנא ר' ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם א"ר יוסף נקיטנין האי צורבא מרבנן לא מעיני והא קא אקדימו ליה ריפתא כי היכי דלקדמו לבניך אמרה ליה מילתא קא לייטת להו אמר לה קרא קא כתיב לך רחמים ורחמך והרבך כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים עד אשר לא תחשך השמש והאור זו פדחה והחוטם והירה זו שמואל האי דמעתא עד ארבעין שנין הדרא מכאן ואילך לא הדרא ואמר רב נחמן האי כוחלא עד ארבעין שנין מרווח מכאן ואילך אפילו מליא כאביסנא דגרדא אוקמו מוקים ארווחי לא מרווח מוא קא משמע לן דכמה דאלים מבוחלא מפי מעלי ר' חנינא שכיבא ליה ברתיה לא הוה קא בני עלה אמרה ליה דבתיה תרנגולתא אפיקת מביתך אמר לה תרתי תכלאי ועיורא סבר לה כי היא דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קצרתה שש דמועות הן שלש יפות ושש דמועות של עשן ושל בני

שימתין. שלא יקריח ממחמת חוס הסדן והכרס: קושרין את הפה
של מת שהיה פיו הולך ונפסה קושרין את לחיו כדי שלא יפחה פיו
יומר: ולא שיעשה. להסגר מנחה שנפחה דלינו מוח אכר אלל שלל
יוסף ליפחת: פומיין אותה בפפ"ה. סכרי מורם כלי עליו: א'
שתעלה. דהוא ליה כונה: ג"ב ואמר
לו אין סכין. אלמל דבר האסור
לנלטל אסור לסוך: קרקע בקרקע
מיהל. כלומר הוא לכו משום
עלטול הוא אלל משום אשווי גומות
ולע"ה דמרחץ רכסא אשווי הוא
ולכא למימא לאשווי גומות מילוף
מיהל בקרקע אחר: כ"ה צרכי המת
לאיתוי מוא. דלל תנן: כלי מיקר.
שמניאים קרירות כגון וכו' ואף
ש"מה אמר בחכמתו. שכריסו של מת
נופחם ונבקעם: זה הוש' השדרה.
שהוא כמין חבל ולכן כנסף: זו
אמה. שהוא מעין של מולדה כמו
גולות מים (יטעם טו): זה פרש.
וגלגל לשון גלג (יחזקאל ד): א"ה הבור.
שנפל למוך פיו: בחגים. צמקונוס:
מתני' אין מעצמין. את עינו צבחה
אפילו אחר ילחמ' נאגס לזניו ב'
אכר: שופך דמים. כדמפרש דמייכילא
גמ' ואוחז בשני גודלי רגליו. עלן
צאלקעומו: והתכס. לשון מיתוסס:
אריה אבי תרי לא נפי'. להורג כלמאי

הרי זה שופך דמים משל לנר שכלה ודולכת אדם מניח אצבעו עליה מיד ככתה תניא רשב"ג" אומר הרוצה שיתעצמו עינו של מת נופח לו יין בחוטמו ונותן שמן בין ריסי עיניו ואוחז בשני גודלי הגליו והן מתעצמו עליו את השבת תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת דוד מלך ישראל מת אין מחללין שישמור שבתות הרבה דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו שבת אחד" כ"ו כ"ד ר"י יוחנן במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות ותניא ר' שמעון בן אלעזר אומר תינוק וכן העכברים שואמר ומוראכם וחזקם יהיה כל זמן שאדם חי אימתו מוטלת על הבריות כיון שמת רמי בר אבא אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה שואמר אדם ביקר כל ילין נמשל כבהמות נדמו אומר רבי חנינא אסור לישן בבית יחידי וכול הישן בבית יחידי עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועורך בידך ואף שלמה אמר בחכמתו וכוזר את בוראך בימי בחורותך עד **אשר** [אשר] (ש) לא יבואו ימי הרעה אלו ימי הוקנה והניעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ אלו ימי המשיח מלכות בלבד שנא" כי לא יחדל אביון מקרב הארץ תניא ר' אלעזר הקפר אומר לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו שאם הוא לא בא בנו לא בא בנו ואם אחרת חייב אדם לקרוא למי הארץ ר' אלעזר הקפר אומר לעולם יבקש אדם רחמים תנא ר' ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם א"ר יוסף נקיטנין האי צורבא מרבנן לא מעיני והא קא אקדימו ליה ריפתא כי היכי דלקדמו לבניך אמרה ליה מילתא קא לייטת להו אמר לה קרא קא כתיב לך רחמים ורחמך והרבך כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים עד אשר לא תחשך השמש והאור זו פדחה והחוטם והירה זו שמואל האי דמעתא עד ארבעין שנין הדרא מכאן ואילך לא הדרא ואמר רב נחמן האי כוחלא עד ארבעין שנין מרווח מכאן ואילך אפילו מליא כאביסנא דגרדא אוקמו מוקים ארווחי לא מרווח מוא קא משמע לן דכמה דאלים מבוחלא מפי מעלי ר' חנינא שכיבא ליה ברתיה לא הוה קא בני עלה אמרה ליה דבתיה תרנגולתא אפיקת מביתך אמר לה תרתי תכלאי ועיורא סבר לה כי היא דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קצרתה שש דמועות הן שלש יפות ושש דמועות של עשן ושל בני

השבך שלמה כ' ר"ה (ה) נכה דמסר כלן פ"ה חמיה יתין ללל דמקסין סאן גמ' והאמר ר'מיס משה כמלמי של ר'מ'
ליקוטי הש"ס עשהה. נחמ. בפפ"ה. דלל הוא ומורל לעוללו ארובות המטה. יחמי"ס לעל מלל. אין
מדין. אלמל אחי לאשו גומות וכו' ט"ה. משום אשווי גומות נמלטלס הוא ככתה דתי כענין יחזקין
ד"ה. עד אשר לא יבא ימי הרעה (א"ה). זה מוש' שהיה הוא לכן כנסף נעמו סכר מתי ויחזין
למך פתח תפתח את ידך לאחיה לעצור ולקבץ בארץ: והוא ט"ה. ה' יתן תמו לו ולא ידע לקבץ
תפתח לו כי בגלל דכרי הוה ברקק"ה איהו' קבץ מועד וכלל משיב' דר' יוחנן פ"ה ב"ה וכל ידק

הניך עירתי פרש על פניכם ר'ש תניסן וישא תניסן אלו: ומכאן ב' ו' במתים חפשי כמו חללי' שכל
ק"ה אשר לא יקרם עוד ונקמה מידך: ומתע"ס ט' ו' ומוראכם ותקסם יתרה על כל מית' האורין וכל
ש"ה ע"ה השמים בכל אשר תרמט הארצה וקבל דני תוס' דקדש נחמי: ואישר ב' ו' והוא ביקר כל ילין
נמשל כבהמות נדמו: והוא חללי' וקבל דני תוס' דקדש נחמי: ואישר ב' ו' והוא ביקר כל ילין
שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ: והוא ט"ה. ה' יתן תמו לו ולא ידע לקבץ
לאמר פתח תפתח את ידך לאחיה לעצור ולקבץ בארץ: והוא ט"ה. ה' יתן תמו לו ולא ידע לקבץ
תפתח לו כי בגלל דכרי הוה ברקק"ה איהו' קבץ מועד וכלל משיב' דר' יוחנן פ"ה ב"ה וכל ידק

המדע הלכות תשובה פ"א ב

מקורות וצינונים
 ה"ד כיצד וכו' פיה"ש
 יומא פ"ג מ"ז ע"ג ועי'
 אמרד נאמר מהמר ה'
 פ"ה יומא שו"ב יומיה
 ג כ"כ על מצות ל"ה
 ג שמתקף היתקף לעשה
 (מנ"מ מ' שפ"ד) נאמר כי
 ביום פ' אמר טו ל עבר
 על כריתות ומיתות ב"ד
 עי פיה"ש ס' דלמיני
 נמיר וכו' כמספחה יומא
 פ"ד ה"ט ויטורין וכו'
 גומרין כל"ה כיושמי
 [פוף יומא] משה וידידי
 מנפרין משה וידידי
 מנפרין משה (מנ"מ מ"ס)
 ולעולם וכו' עי ביאורו
 ב"ב המספחה נאמר ופקדות
 המלס טו ל. בעת שעבר
 עי אגוז ד"ר ס"ט א
 [ושלמות ד"ר פ' וזאת
 הניכר ש' קטן]. המחלה
 את השם עי יקו"ח פ"ה
 ה"ד י"א וקו"ח ל"ה כ"ג
 ומיתה מכפרת עי
 פיה"ש אגוז פ"ג מ"ד
 שני ונגלה ישיעו כ"ג יד:

ד אף על פי שהתשובה מכפרת וכו' עד סוף הפרק. צרייתה
 שס (פ"ו) שאל ר' מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי
 שמעת ארבעה חוקין כפרה שהיה רבי שמעאל דורש אמר לו שלשה הן
 ותשובה עם כל אחד מהן, כלומר שלשה הם המתקיים שיש ענינה שהיא
 זריכה לכלם, עבר על עשה וכן אינו
 זו משם עד שמתקין לו וכו' ומקיים
 בה כלשון רבינו :

פרק שני א אי זו היא תשובה
 גמורה וכו'. נפרק נפרט
 דיומא (פ"ו) מיתרס דרב יהודה:
 אפילו עבר כל ימיו וכו'. כנר כחנמי
 נפרק שקודם זה (פ"ג) דליתא נפ"ק
 דקדושין (מ"ו). אכל הא דקאמר אפילו
 ביום מיתתו שנאמר עד אשר לא
 תחשך השמש וכו'

ד אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל
ועצמו של יום הכפורים מכפר, יש עבירות שהן
מתכפרין בשעתן ויש עבירות שאין מתכפרין
אלא לאחר זמן. כיצד. עבר אדם על מצות
עשה שאין בה כרת ועשה תשובה אינו זו משם
עד שמוחלין לו מיד, ובאלו נאמר שובו בנים
שובבים ארפא משובותיכם: עבר על מצות
לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת בית דין
ועשה תשובה, תשובה תולה ויום הכפורים
הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם
לפני יי' תטהרו: עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה
ויום הכפורים תולין ויטורין הבאין עליו גומרין לו הכפרה, ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיכואו
בעת שעבר. אבל המחלל את השם, אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכפורים והוא עומד בתשובתו ובאו
עליו יטורין, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות, אלא תשובה ויום הכפורים ויטורין שלשתן תולין
ומיתה מכפרת. שני ונגלה באוני יי' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון:

ב ומה היא התשובה וכו' ויעיד עליו יודע תעלומות וכו'. וחס
 מאמר מה ראה מביא מולא נאמר עוד אלהינו וכו'. ויש לומר
 דהכי קאמר יקח לעד לשי"ת עליו שלא ישוב למטוה עוד שנאמר ולא
 נאמר עוד וכו', כלומר שמחלת הפסוק הוא קחו עמכם דברים ושבו אל
 ה' ומה תאמרו לא נאמר אלהינו
 למעשה ידינו שהיא עבודה זרה, הרי
 פשטיה דקרא שולק לשי"ת לעד עליו
 שלא ישוב עוד לאומו עון :

ג כל המתודה בדברים וכו'. ריש
 פרק שני דתעניות (ו"ו) אמר רב
 אדא בר אבהו אדם שיש בו עבירה
 ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה
 לאלה שמופס שרץ נידו שאע"פ שטובל
 בכל מימות שטובל לא עלתה לו
 טבילה ורקו מיזו כיון שטובל בלרבעים
 סאה עלתה לו טבילה שנאמר ומודה
 ועוזב ירוסס. ומפרש רבינו האי שאינו
 חוזר בה שאינו גומר בלבו לשוב :

פרק שני

ה"א. תשובה גמורה עי'
 רישון ה"ד דרוס ו
 נפ"מ בין גמורה לטובה
 גמורה. זה שבא לידו
 וכו'. עי ש"מ ל"ה
 שער א אות מט. באהבתו
 בה היינו מש"כ נמ"י
 באותה אשה (פ' המספחה).
 וזכור את בוראך קהלת
 יו א. שאינה תשובה
 מעולה עי ע"ו יע א
 אשיר מי עשה תשובה
 כשהוא אדם (ק"מ). אפי'
 עבר כל ימיו וכו'. לעיל
 פ"ה ה"ג לקמן פ"ג ה"ד.
 ביום מיתתו כלעיל פ"ה
 ה"א מחוייב מיתת כ"ה
 עי ע"ו יו א פ' קו"ח
 עולמו כשהוא א' (ק"מ).
 עי לקמן פ"ג ה"ב.
 ומה בתשובתו וכו'. עי
 בית אלקים להנמיט שער
 המספחה פ"ה. שני ע"ד
 אשר קהלת ס' ג
 עי שנה קנה ב. שהוא
 יום המיתה עי אן
 עולה ס' :

א איזו היא תשובה גמורה. זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשות ופירש ולא עשה מפני
 התשובה, לא מיראה ולא מכשלון כח. כיצד. הרי שבא על אשה בעבירה ולאחר זמן נתייחד עמה
 והוא עומד באהבתו בה ובכוח גופו ובמדינה שעבר בה ופירש ולא עבר זה הוא בעל תשובה גמורה. [הוא
 ששלמה אומר וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין
 לי בהם חפץ] ואם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה, אף על פי
 שאינה תשובה מעולה, מועלת היא לו ובעל תשובה הוא. אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום [א] מיתתו
 ומת בתשובתו כל עונותיו נמחלין. שני עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים ושבו העבים אחר
 הגשם, שהוא יום המיתה. מכלל שאם זכר בוראו ושכ קודם שימות נסלח לו: ב ומה היא התשובה.
 הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד, שני יעזוב רשע דרכו ואיש און
 מחשבותיו: וכן יתנחם על שעבר, שני כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך. ויעיד עליו יודע
 תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שני ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו אשר כך ירוחם יתום.
 וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו: ג כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב
 הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת עד שישלך השרץ, וכן הוא אומר ומודה ועוזב

לחם משנה
 הכתיבה נידו והרי אמרו [איוס טו טו] הן נקדשו לא יאמין. ויש
 לומר דפירשו כן שכשהוא עושה תשובה ריך שיקבל עליו לעד
 לשי"ת שלא ישוב לזה החטא לעולם, והוא על דרך ואע"פ לי את
 השמים ואת הארץ [פ"ט ויקן] שמקבל עליו לעדים לשמים ולא, והכתיבה
 שהביא היא כן כיון שהחטא אמר (הושע ד א) כל תשא עון וקח טוב הרי
 כיון שאנו אומרים לו שלא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו הרי אנו
 ג כל המתודה בדברים וכו'. נפרק תעניות (דף יו) והינא

ב ומה היא התשובה וכו' ויעיד עליו יודע תעלומות וכו'. וחס
 מאמר מה ראה מביא מולא נאמר עוד אלהינו וכו'. ויש לומר
 דהכי קאמר יקח לעד לשי"ת עליו שלא ישוב למטוה עוד שנאמר ולא
 נאמר עוד וכו', כלומר שמחלת הפסוק הוא קחו עמכם דברים ושבו אל
 ה' ומה תאמרו לא נאמר אלהינו
 למעשה ידינו שהיא עבודה זרה, הרי
 פשטיה דקרא שולק לשי"ת לעד עליו
 שלא ישוב עוד לאומו עון :

פרק שני

ה"ב. שיעזוב וכו'. עי'
 חלקי הכתיבה הם עש"י
 אמרד נאמר מהמר ה'
 פ"ה ע"ג שני יעזוב
 ישיעו זה ו. יתנחם על
 שעבר יובלמי ענינו פ"ה
 ה"א חילול הדין (ק"מ).
 שני כי אחרי יומיה לא
 יט. ויעיד עליו וכו'. עי
 פסוקא דר"כ פ"ר שונה,
 וילק"ש הסע רפ"ד שונה
 ישראל עי ד' וכו' (קובץ).
 שלא ישוב וקף אם שוב
 חטא מתפס ליה און
 תשובה נעשה (עי אמרד)
 שס חלופי מבינה המספחה
 מאמר א פ"ט וצני"ט צות
 אלקים ש' המספחה פ"ו).
 שני ולא נאמר הושע ד' ד'
 להתודות בשפתיו לקמן
 רפ"ו ונבלע רפ"א והאור
 זה וידיו נכרים, ובש"מ
 לרי"י ש"א שם מה ונקר"מ
 כלן הכילו פקדה קמו עמם
 דברים [עי תרד"א זע"א
 פכ"ט]. וכן רמב"ן וכו'
 וצני"ט נפ"ט כי המלוה וכו'
 נפין ונבלע לעשות, ועי
 ש"ע יו"ד פ"י שלא פ"ה
 [ממ"י שמש"ת] ענה למה
 וכו' אם יכל להתודות כפי
 ימודה אם לא ימודה כלנו,
 עי ילק"ש פסלי ר"פ מה.
 כס"מ, יקח לעד לשי"ת
 וכו' כ"ג פסוקים פ"י כ'
 ועי"ן ש"כ לרי"ח כ'
 עשירי ויעיד לפני בורא וכו'.

מקורות וצינונים
 לח"מ, וכו' לא גשורה הבחירה וכו', עי לקמן פ"ה ה"ה שאין ידעת
 הנו"א סותרת הכתיבה:
 ה"ג. לטובל ושרץ בידו עי ע"מ לרי"י ש"א אות יא ומיעור המספחה למארי
 ע"ג 191. וכה"א ומודה משלי כח יג.
 כס"מ, ומתודה ואינו חוזר בה עי רי"ף יומא פ"ה ש"ג ומתודה ומוד
 בו [היינו שטור לעבור] ועי מאליה תענית טו א.

לחם משנה
 א איזו היא תשובה גמורה זה שבא בידו דבר שעבר בו
 ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה
 לא מיראה ולא מכשלון כח זהו בעל תשובה גמורה וכו'. נפרק
 יו"ה"ל (דף פו) אמרו היכי דמי בעל תשובה אמר רב יהודה כגון שנאח
 לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה ונלא ממנה מחו רב יהודה בלבו
 אשה בלבו מקום נאורו פרק. והטעם פרש"י ז"ל מחו שדומה מכל וכל
 למן שנכשל בו כבר יצרו מתגבר עליו ואומר לו ראה פלוגת ואותו מקום
 [ואותו פרק] הוא קום עשה מה שגמרת כבר ע"כ. ורבינו לא כתב פעם
 ראשונה ושניה, ונראה שלא היה בגרסתו אלא כגון שנאח לידו דבר
 עבירה ופירש מחו רב יהודה בלבו אשה בלבו פרק וכו', וכן גורס
 הרי"ף בהלכות. ובאורו פרק היינו נכח גופו כלומר בזמן הכתיבה:
 ב ומה היא התשובה שיעזוב החוטא וכו' ויעיד עליו יודע כל
 תעלומות וכו'. וא"ל ח"ך הקב"ה יעיד עליו כך וכו' לא נשאר

ג כל המתודה בדברים וכו'. נפרק תעניות (דף יו) והינא
 הכתיבה נידו והרי אמרו [איוס טו טו] הן נקדשו לא יאמין. ויש
 לומר דפירשו כן שכשהוא עושה תשובה ריך שיקבל עליו לעד
 לשי"ת שלא ישוב לזה החטא לעולם, והוא על דרך ואע"פ לי את
 השמים ואת הארץ [פ"ט ויקן] שמקבל עליו לעדים לשמים ולא, והכתיבה
 שהביא היא כן כיון שהחטא אמר (הושע ד א) כל תשא עון וקח טוב הרי
 כיון שאנו אומרים לו שלא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו הרי אנו
 ג כל המתודה בדברים וכו'. נפרק תעניות (דף יו) והינא

מקורות וצינונים

הגהות מיימוניות
 [א] וכן כתב בס' המ' (ע"י יו) לשון העמוד עד ומת בתשובה
 שתשובתו תשובה שנאמר עד אשר וכו' ע"כ:

מגדל עון
 ד. אע"פ שהתשובה עד סוף הפרק. פרק נפרט דיומא (פ"ו):
 פ"ב א. איזו היא עד בעל תשובה הוא. פ' נפרט דיומא (פ"ו) ופרק
 קמא דע"י (ע"ט):
 א-ב. אפילו עבר עד שגמר [ב] לבו. פרק נפרט דיומא ומסכת שנת
 פרק שזאל (קנ"ג) ונכמה מקומות בתלמוד ובירושלמי ובמספחה:
 ג. כל המתודה בדברים עד ירוחם. פרק סדר תעניות (ו"ו):

לח"מ, וכו' לא גשורה הבחירה וכו', עי לקמן פ"ה ה"ה שאין ידעת
 הנו"א סותרת הכתיבה:
 ה"ג. לטובל ושרץ בידו עי ע"מ לרי"י ש"א אות יא ומיעור המספחה למארי
 ע"ג 191. וכה"א ומודה משלי כח יג.
 כס"מ, ומתודה ואינו חוזר בה עי רי"ף יומא פ"ה ש"ג ומתודה ומוד
 בו [היינו שטור לעבור] ועי מאליה תענית טו א.

תהלים עא

תרנום

עז: יִמְלֹא פִי תְהִלָּתְךָ כָּל־הַיּוֹם
תְּפַאֲרֶתְךָ: אֶל־תְּשַׁלְּכֵנִי לְעֵת זְקֵנָה
בְּכָלוֹת כַּחַי אֶל־תְּעוֹבְנִי: כִּי־אִמְרוּ
אֹיְבֵי לִי וְשֹׁמְרֵי נַפְשִׁי נִוְעֲצוּ יַחְדָּו:
לֵאמֹר אֱלֹהִים עֲזָבוּ רַדְפוּ וְתַפְשׁוּהוּ
כִּי אֵין מִצִּיל: י אֱלֹהִים אֶל־תִּרְחַק
מִמְּנֵי אֱלֹהֵי לְעֹזְרֹתַי הַיְשָׁה: י יִבְשׁוּ
יָכְלוּ שֹׁמְנֵי נַפְשִׁי יַעֲטוּ חֲרָפָה וְכִלְמָה

ח יתפלי פיומי
תושבחתך קל יוקא
שבדרורה: לא תשלוך
יחי לעד סיכו בדיוסוק
יחי לא תשקנני:
יארם אמרו בעלי דברי
עלי ביש ונמרי גפשי
תמס לי כו פחדא:
יא למימר אלקא שבקיה
רדפו ואחידו יתיה
ארם לית דפצי:
י אלקא לא תרחיק בני
אלהי לפערי זריו:
יבדחמו ושמיעון סמני
גפשי והעמפון קלנא
יבוסא תקצי בישותי:
וואנא

תרנום
י וואנא תירא
נא וסיף על
הושבחך: ט
ישתעי צדקותי
י ווא פדקנה אר
ידעית סגניהון:
בגבורתא בני:
אדבר צדק
בלחודך: י
אלפסני בגסין
פליתתי ועד העדג
פרישה: יח ולך
זקנתא וסיבותא
לא תשובוק יח
באתני הקוף א
דד דרבי קבל דיני

ת"א ימלא פי. כרובות ואל תשליכני. ואל תשכחתי. ואל תפשיני. ואל תעזבני. ואל תירחק ממני. ואל תחריב את עזרותי. ואל תשחית את שמי. ואל תשחית את שמי. ואל תשחית את שמי. ואל תשחית את שמי.

רבים יוסרו בראותם כי נעשתי על העון ואני מופת להם: ואתה מחסי עון. כי את על פי שאני בורח בעונש עוני אתה פחסי עון שהשיבני לטלכותי: (ח) ימלא. כשהצילני אהלליך בכל פי ואוליר כל היום תפארתך שאני מתפאר שהושעני: (ט) אל תשליכני. עתה כשאני זקן ויכלה כחי רק היה עתה כחי ומעווי: (י) כי אמרו אויבי לי. בעבורי ובפסוק האחר בספר שם אמרו ומה נועצו יחדיו. ופי' ושמרי נפשי שהיו אהבו ושמרי נפשי מתחלת עתה נועצו עלי יחדיו: (יא) אבל עתה נראה כי עזבו כי אפי' בגורוק אחריו להסיתו: רדפו ותפשוהו. כל אחר היה אוצר להביאו רדפוהו תפשוהו: אין מציל. כי אלהי שהוא כצילו עד עתה עזבו: (יג) אלהים. שהם חושבים שרחקת בכני נראה להם שלא רחקת בכני: (יג) יבשו שנתח שי

עליו שכבר נכסל כ
ליזועתך וכשתושעני
ספורות. של זדקות
להודות ולהלל בגבור
שעבר עלי ועד זק
העזובי (ט"א): (י)
אלא בגבורתך אבא ו
הכל סאתך. וסאו
שיבה וחשיבה יותר
רעתי. הם אויבי: (י)
לעני תמיד אייחל וחלתי
לאחריו עממי בימים ו
ידעתי. כדרך כי
מספרים והולכ ספי
(טו) אבוא. לספר
מהנכסרי להשחרר ע'
כמה היה משפטי להי
פרא למוד מדכר וגנ

באור הענין
דוד
יכילו שומני נפשי להרגני וכלו לגמרי,
ומבקשי רעתי להוציא עלי דבה יעטו חרפה
וכלימה: (יד) ואנל שיעור הכתובים הגם
שיבושו ויכלו שומני נפשי בכיו אני
תמיד איחל, כי התוחלת לעזרת אדם הוא
רק בעת צרה, ובעת שלוח אין שייך תוחלת,
אבל אני הגם שלא יהיה לי שוטן נפשי ולא
דורש רעתי בכיו איחל, כי התוחלת לך אינו
מצד שתושיע ותתן לי דבר ההסר לי, רק מצד
שגם קיום ההצלחה והתמדתה היא גיב מאתך,
כי הצלחתי אינה טבעיית רק השגחיית כאלו
כל רגע אני מקבל הקיום והתמדת השלוה מאתך,
ואני מיחל שתוסיף השגחתך גם בזמן הבא,
ובזה והוספתי על כל תהלתך, כי בכל
רגע יתוסיף תהלה חדשה, שאצייר לעצמי כאילו
אפפוני כל הרעות (שאני מוכן לכל רע אם
תסור השגחתך רגע) ואתה הצלחתי, וזה תוספת

(יד) ואני תמיד אייחל
כל תהלתך. שכר כל
ספורות. לא ידעתי מ.
צוהי כנס אלא כצוהי נבי
כלאומיך ומלו עד ככה
התהלה שא"צ להג
ותשועתה שנה ג
לא כז אנכי שהתכ
הנה אקבל גם ו
(טו) פי יספר
תשועתך כי אה
שאין לי קיום רגע
לישועה, ובוה או
ספרות, כי בכל
שלא אדע מספרם
רגע הוא גם חדש
כזה אהיה נבדל ו
שיגו גבורות ה'
שראו שהושיעם
לא השיגו גבורו

הענינים הנפלאים לגמרי שבם התפאר: (ט) ולכן
אל תשליכני לעת זקנה ככלות כחי,
כי או אמרו שכל מה שעשיתי עד עתה היה
מחמת רוב כחי ובעלות כחי הטבעי מסכו
גבורותי: (י) כי אמרו אויבי לי, שאמרו כו
בפני לי בעצמי, וכן נועצו יחדיו שומרי
נפשי, הרועים להרגני יעצו כן בינם לבין
עצמם: (יא) לאמר אלהים עזבו מפני עונותי,
ולכן רדפו וגם תפשו אותי כי אין מציל
כי אין ה' אתו, ולכן. (יב) אלהים אל תרחק
ממני שתעמוד קרוב לי, וגם לעזרתי חושה
ולא תחמהמה מלעזור חכף, עד כי. (יג) יבשו

[ד] [ואברהם זקן]. בא וראה מאדם ועד אברהם עשרים דורות ואין כתיב בהן זקנה אלא בו, היו מולידים בנים ובני בנים, ולא היו ניכרים איזה הבן ואיזה האב, והיו הבנים מכים את האבות ולא היו יודעין, שנאמר ויכל בהכל ימיהם ושנותם בבהלה (תהלים עח לג), שהיו הכל שוין עד שבא אברהם ונתן לו הקב"ה את העטרה הזו שהוא עיטור לאדם כשהוא מזקין, ואימתי באה עליו כשהוא עושה צדקה, שנאמר עטרת תפארת שיבה (משלי טז לא), והיכן את מוצאה, בדרך צדקה תמצא (שם /משלי ט"ז ל"א/), מי היה זה אברהם שכתוב בו כי ידעתיו למען אשר יצוה את וגו' (בראשית יח יט), א"ל הקב"ה חייך שאתה ראוי לזקנה, לכך נאמר ואברהם זקן, ואף דוד נטל העטרה הזו, שנאמר והמלך דוד זקן (מ"א =מלכים א' = א א), למה שעשה כמדת אברהם, שנאמר ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו (ש"ב =שמואל ב' = ח טו), לכך נאמר עטרת תפארת שיבה.

20 Thus the field and the cave that was in it were established for Avraham as a burial property by the sons of Ches.

וַיָּקֶם יִשְׂרָאֵל וְהַמְצִיָּה אֶת־כְּפֶלֶת אֲבֹתָיִם לְאֶחָיוֹתָיו כְּפֶלֶת אֶת־אֲבֹתָיִם כְּפֶלֶת אֶת־אֲבֹתָיִם כְּפֶלֶת אֶת־אֲבֹתָיִם כְּפֶלֶת אֶת־אֲבֹתָיִם

241 Avraham was old; he had come through the days, and God had blessed Avraham in everything.

כָּרַם וְאַחֲרָם וְיִזְחָק בְּיָמָיו וַיְהִי כִּי־בָרַךְ אֱלֹהִים אֶת־אֲבֹתָיִם בְּכָל־דָּבָר

the Babylonian forces were already at the gates of Jerusalem and the downfall of the state was imminent. Thus, the only models found in Scripture are from before the beginning, and just before the end, of our existence as a nation dwelling in its own land. (See *Kiddushin* 2a and *Bava Basra* 160a.)

Also based on the acquisition of Efron's field is the legal form used in contracting Jewish marriages. "The Jew buys his bride" is the reproach cast upon us by a thoughtless age. It is quite true that the Jew acquires his bride, but, then, she remains his own, and he respects her as his most exalted possession on earth. Fortunate are we if, on the strength of this memory, all our marriages are founded, as it were, at Sarah's burial place, and remain pervaded by the spirit of the marriage of Avraham and Sarah, the spirit that found its final and lasting expression in the purchase of the cave of Machpelah.

CHAPTER 24

1 This introduction contains the summary of Avraham's life: He was קָרַם , כָּרַם , and God had blessed him לְבָרַךְ . His life's work was completed; he had no more aspirations or ambitions for himself. Now his sole concern was for his son and for his posterity.

קָרַם . As we explained earlier (19:4), this root, which is related to כָּרַם and כָּרַם , denotes one who has become wise through the experience of life, as opposed to a כָּרַם , who still "shakes off" impressions, does not absorb impressions permanently, does not learn from life, but seeks to shape his world out of himself.

קָרַם is to be distinguished from קָרַם . קָרַם (from which we get קָרַם , sleep)

in pairs. It seems that the place consisted of rows of double caves, a most fitting burial site for married couples, never parted in life nor in death. Indeed, Adam and Chavah, Avraham and Sarah, Yitzchak and Rivkah, Ya'akov and Leah all were buried there.

These pairs of graves, which the first Jew bought for his wife and himself and for his son and grandson and their wives, constituted the first property the Jewish family acquired in its land. The value of family ties, which bind husband and wife, parents and children, was henceforth inseparably connected with the land of Israel. This value later became the fundamental feature of the Jewish character and enabled the man of Israel to become what he became.

The foregoing perhaps explains why the place was later called "Chevron." כְּרִיתֹן — from the root כָּרַם — denotes the friendship and intimacy that unite the Jewish man and woman who grow together as husband and wife, father and mother. Centuries later, in the period of our national flowering, the morning daily offering was not allowed to rise on the heights of Moriah in Jerusalem before the כָּרַם atop the wall of the Sanctuary could see the rays of sunrise shining on the graves of the patriarchs and matriarchs (*Yoma* 3:1). כָּרַם אֶת־רַם is the prerequisite for, and the root of, כָּרַם .

Only after the place and the area surrounding it had become his permanent possession did Avraham bury Sarah there. Jews do not make a cult or show of their emotions. They do not build churches or mausoleums on their burial sites, nor do they turn their graves into gardens. On the other hand, the concept of a time limit for the preservation of cemeteries is alien to Jews. A place of rest for their dead is sacred forever. That children should adorn their parents' graves with marble and with everlasting flowers, only to have the grandchildren dig up the graves and, without thought or feeling, pile up their ancestors' bones in nameless heaps, is an idea utterly alien to Jews.

Two more remarks should be added here. Jews are reproached for their propensity for buying and selling, for doing business. It is odd, then, that when our legal minds search for Scriptural models from which to derive the legal forms of purchase and sale, they can find only the purchase of the grave here — כָּרַם שָׂדֵה שְׂרָה — and the purchase of the field in *Yirmeyahu* (32:6ff.). The prophet was commanded to purchase a field in order to demonstrate his faith in the future at a time when

8

32b), which, according to *Mishlei* 16:31, is attained by a life of faithfulness to duty, *קָדְרָרְךָ צְדָקָה תַּמְצֵא*; and for *זְקֵנָה*, maturity of wisdom, which is attained by study of the Torah.

He who honors *שיבה* honors *experience*; that is, he honors the natural human perception that matures through the repeated events of life and nature. He who honors *זְקֵנָה* honors *wisdom*; that is, he honors the understanding of life and nature that is obtained from God's Word. For God's Word reveals the Divine source and purpose of life and nature, and their significance for our mission. We must pay tribute to both: the clear and circumspect human intellect, which matures through experience; and the spirit of God, which proceeds from the Torah. And whenever we find them, in the aged and in the wise, we are to show our homage by rising and honoring.

This is the positive antithesis of *אוב וידעוני*. The imaginary wisdom of soothsayers undermines the free and moral nature of man, subordinating that nature to a dark and blind compelling force. Paying heed to them is *טומאה* — and leads to *טומאה*. However, the clear and lucid human intellect, and God's wisdom which is written in the Torah to enlighten our eyes — *they* have been appointed by God to guide man on his way. They are to be found only on the way of *קדושה*, and they lead to *קדושה*.

Hence: *אל תפנו אל האבת ואל הידענים אל חבקשו לטמאה בהם אני ה' אלקיכם*. But, rather: *מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך אני ה'* (Cf. *Yeshayahu* 8:19ff.; *Collected Writings*, vol. IV, p. 25ff. and p. 131ff.)

In *Kiddushin* 33a, our Sages define the obligation of *קימה* and *הידור*: It does not entail honoring the scholar with gifts of money, or with anything that involves monetary loss. Therefore *רשאין לעמוד בשעה שעוסקין במלאכתם* אין בעלי אומנות רשאין לעמוד בשעה שעוסקין במלאכתם; "Workmen, while engaged in their work, need not rise before Torah scholars."

Our Sages (*Kiddushin* 33a) teach us further: *ויראת מאלקיך* is a warning, to every individual, not to shut his eyes and pretend that he has not seen the *חכם* in order to evade the obligation of rising. At the same time, it is a warning to the *חכם* not to seek honor, but to try to avoid it. It is preferable that he take a roundabout route, rather than trouble people with the obligation of rising: *ר' שמעון בן אלעזר אומר מניין לזקן שלא* ר' שמעון בן אלעזר אומר מניין לזקן שלא; *נקטינן דאי מקיף חיי*: "We have been taught that a *חכם* who goes out of his way to avoid deserved honor is rewarded with long life."

לג וְכִי־יָגִיד אֲתָנָה גֵר ו
תֹּנֶה אֹתוֹ:

לד כָּאֲזַרְחָ מִכֶּם יִהְיֶה לְ
אֲתָנָה וְאֲתַבְּתָ לּוֹ כִּי
הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
אֱלֹהֵיכֶם:

: to the plural form whole — i.e., to the regarded as a גר only if ביה, which represents

of which every part of the Jubilee laws, of landed property, out land of his own

re, in *Shemos*, Scrip- to the state not to against him, but to of the native-born. is a warning to the dealings with him, t even by words that ia 59b).

"like one of you, a n you, born in the uality for the גר —

לחכמים. וזוהי לו כש"ס נפרק
בנות כותים (נה דף ל"ח) נהא
זכיהו ר"א לרנן, לומר נחם:

זכיתיה שנתאמר יציאת מצרים
בלילות, עד שדרשה בן זומא,
שנאמר (דברים ט"ז) למען תזכר

גם נערוך פירש לשון זכות.
ומ"מ כפ"א מהלכות קריאת שמע
פסק הרמב"ם כן זומא: עד
שדרשה בן זומא. פי' הר"ב
באותו היום שנחמנה וכו'.

תוספות אנשי שם
זכיתיה כו' דאפי' דמשנו ליה רבנן כו'.
והרמ"ז כ' דק"ט ב"ו סוגר
ללא העקר י"מ שהרי
הוא מלווה מה"ח ואין נכיל
רשאי לחדש דבר אלא עיקר
טעמיה משום דכל קאי
אמי חייך ונענין נלהו הא
דמי ליה. ואפי' דכל אחי
ללית הו' דוחא דימי
חייך דמרוויחו כוה"ו
עיקר ולימות המשיח טפל.
אלל לרנן לא הו' כל
לחייך נטפלה דוחא דימי
חייך דמיי' בעיקר
כעוה"ו ומשונה זו נלחם
ע"כ. ולפי"ו מ"ש ב"ו
נבדילתה ופי' מוכרין י"מ
לימות המשיח אפי' שגם
הוא דע שמוכרין בחומת
טפלה ולא שאל ק' אלא
כדי לחפוז את החכמים
בדבריהם. דכנר ידע
שימינו לו לא שמעקי י"מ
וכו'. והנה ממילא משוכח
הו' קיימא לרבנו דיון
דימי חייך מיי' בעוה"ו
דימי חייך עיקר אפי' כל מי
י"ל דמיי' נלית כוה"ו
שי"מ עיקר דל"כ לא
דמי אהדדי כנ"ל נש"ל.
בא"ו ובר"מ כפ"א מה'
ק"ש כו'. וזומא פשוטה
שקשה על הרמב"ם כיון
דכ"ו לא נלח לחכמים הו"ל
לפסוק לחכמים. אמר
דעת הל"מ בהיקר דלפי'
רמב"ם דכ"ו לא נלח
לחכמים און ענינם שום
מחלוקת בעיקר הדין.
ורישא דקמט מוכרין י"מ
נלית הוא מאמר מוחלט
אלל שרבי"ע נה לעמוד
על הדבר מלחה קרא
למרווה ולא זכר לה עד
שדרשה ב"ו מקרא דכל ימי
חייך. ותכמים מתקן ע"ו
דמס' און ראה אלל
עכ"פ הדין דין אחת וא"כ
שפיר פסק הר"מ ומה
שהביא שם מקרא דכל ימי
חייך לאו משום דקטור
ככ"ו רק הביא הקרא
לראיה שנתנה להוכיח י"מ
דעיקר מלות סיפור י"מ
מקרא קרא נלח (לה"מ).
דיה עד שדרשה ב'
וגי' שפי' בן זומא
כו'. רש' הקשות אפי'
הו"ל לשונות משנה זו נחם'
עדיית שנתנו זו כוה"ו או
נמסרה ידיים פי"ד או
כטובה פי"ה (פרי"ו).

פירוש המשניות להרמב"ם

היה והיה מרבה לשנות וללמוד ולקרות יום וליילה עד אשר
תשש כחו ונורקה בו שיבה וחזר כזקן בן שבעים שנה והיה
התחלחל השיבה כרצונו כמו שנכתב בגמרא ואמר כענין
תמיהה הרי אני אע"פ שהשתדלתי והתחברתי עם אנשי
החכמה לא זכיתי לדעת הרמו שנרמו בכתוב כחיוב קריאת
פרשת יציאת בלילה עד שדרשה בן זומא:

מלאכת שלמה

אמת ואמונה א"כ שמים לאחריה הכי משכח לה. וגי' כי מ"ש
ולא זכיתי מן החורה קאמר ולעולם היו קורין פי' ציית ואמת
ואמונה מדברי חכמים ע"כ. ואני תמה ע"ז על הקושא ועל
תירולה. דודאי לא היו קורין אותה פרשה כלל ואפי' היו אומרים
שמים לאחריה אלא שלא היו אומרים אמת ואמונה אלא מודים
אמתו לך כדאיתא לקמן בפ' היה קורא גמרא אלו הן בין הפרקים.
ולא שהיו אומרים באתו נוסח שאמרו שם שמוכרין זו י"מ אלא
שמס' אנו למדים שלפי הפרשיות שהיו קורין היו עושין נוסח
הכרזה שלאחריה ולעולם לא היו קורין פי' ולאמר כלל שאילו היו
קורין לא היה אומר לא זכיתי שחאמר ולקמן בפ' היה קורא
משמע שנמקם המקומות לא היו קורין אותה כלל וה"ו משמע
בירושלמי מפני מה תקנו בשאר שמים לפניה ואמת לאחריה ובערב
שמים לפניה ושמים לאחריה ואמרו כדי להשוות מדת יום למדת

בה אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים והסברא נותנת שלא
יקראו הפרשה הזאת בלילה כי הכתוב אומר וראיתם אותו
בשעת הראיה כאשר באה הקבלה לולא יציאת מצרים
שזכר שם ויש לנו לקרותה מפני הענין ההוא. ואולם מה
שאמר ר"א בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא אמר
בן שבעים שנה. כי לא היה בן שבעים אלא צעיר לימים

הייתי נראה זקן ולא זקן ממש אלא שהלכתי וכו' לשון ר"ע ז"ל.
אמר המלקט בן מפורש בפ' תפלת השחר. והירוש' נראה דפליג
אחלמודא דידן וס"ל דוקן ממש היה. שהביא ברייתא שכתוב זה
אע"פ שנגמס לגדולה האריך ימים וקאמר עלה הדא ברייתא אמרה
שהגדולה מקצרת ימים ע"כ. ולדידיה מאי כבן ע' דקרוי לשבעים
היה בן ס"ח או ס"ט. ומ"מ אפי' הירושלמי מודה שכשנחמנה קטן
היה וחדרה אומר שלא היה רק בן שש עשרה כמו שמוכח שם
עלה ז' ו. וגם בפ' דמעיות דף ס"ו ע"ד. והבבלי ס"ל שהיה בן
י"ח. שנאמר בו' ג"ל דהאי שנאמר מדברי ר' אלעזר הוא. ה"ו
יהוסף ז"ל. ואינו יודע מה מלמדו שכולן דברי ר' אלעזר כשם כי
זומא ות"ק דתס' רישא דמתי' אפשר ראבי"ע. וכי הרשב"א ז"ל
נדרשויו עד שדרשה בן זומא כי הראב"ד ז"ל תמה אני נחמנה שלא
היו מוכרין י"מ נלית נמאח שלא היו אומרים לא פי' ציית ולא

י כ ין

תפארת ישראל

ב ו ע ז

שמנוני נשיא: דל לא נחמי נראיות לחכמים:

משום דרך כבוד. נלא אפשר הו' שרי. וא"כ דלמא רק בחונה פליגי
ב"ה. דלית מעכב. ולמנה דלמא ה"ו דמודו. אפי' כרמ"א דעכ"פ
משום דלמא דהרואה יסבור דדרשין דרך קימה: ס' מחסיבא במדינות הנפשויות כמו צעירו דלנניג או קאפסנהאגנב
ושטאקאלס וכדומה ששם בכל חודש יוני ויולי לילה כיום יאיר. ולכ"פ גם בחנות הלילה יכול להכיר הי"ב בין חלחל לנבן. מחי זמן
ק"ש וליציית. וא"א לומר שנשער שם כפי מה שהוא בניסן ושפרי. דהרי מעשים בכל יום בחג השבועות שאותן שנעורים כל הלילה. מיד
כשיבקע השחר מחסללי. אלמא שאין משערים אחר עלות של ניסן ושפרי. והו' זכ"ו גם לענין שבת יחול במקומות הי"ל אחר ניסן
ותשרי. דאף שע"ו יהיה חומר בכניסה. עכ"פ ע"ו יהיה קולא ביציאה במזרחי שבת. וכ"כ יש להסתפק לענין ק"ש של ערביית ותפלה
ומענית: ואבגם בענין חילוק המקומות שבמקום א' מקדים הלילה לבוא. ובאחרת מאחרת לבוא. כגון הא' לא קמיניעיל לי. דודאי
שורת הדין נותן. דכל אדם ניסן לפי מקומו ושעתו. וראיתי מדאמרין (שנת ק"ח ב') יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא ומזו"ש בצפורי.
משמע דהוי דרך מדת חסידות כך הוא. אלל לפי שורת הדין ניסן כל אדם לפי מקומו ושעתו. אף שלפי"ו בשעה שששין קידוש של שבת
נערכית טבריא עדיין אופין ומבשלין בצפורי. וכ"כ במו"ש אופסל אב"י ע' רנינו יונה פי"ח דברכות (דף מ"ג ב'). די"מ שנעצרה הו'
מגמרים ליום נע"ש וצפורי נמי"ש לכבוד שבת ע"ש וכ"כ בלמודה. ולהר"מ מיג"ש בשבועה סי' מ"ה טבריא וצפורי מוך תמוס א' וי"ל
דאפי' לא הוה חובת רק מדת חסידות כמו"ש רש"י בש"ס דמחוך טבריא עמוקה מהשכח מצעו"י. וכן בצפורי להיסוף מדיושבת כהר
נעוד שהחמה שוקעת נראת לשם אור גדול. מיהא דברי ע"ר אחמ"ו וזוק"ל הכ"מ דכל אדם ניסן כזה לפי מקומו ושעתו הם דברים
נרורים. ועי' חז"ר סי' כ' ח"ל ויקרא השבת לנין אחר א"י בח"י שעות. ועי' בעל המאור בפירושו לגולד קודם חנות או אחר חנות
(ר"ה דף כ' ב') וכ"כ בני שמחלל שבת במקום זה חייב שקילה. ובמקום האחר מותר לתחילה לעשות מלאכה. וא"כ און ישראל שומרין
שבת כולן יחד בשעה אחת וזמן אחד. אפי' כן קדשו הקב"ה במזושי כמו"ש בצפורי וזמן יציאת הכוכבים נחמנויות. כל עיר ועיר לפי מקומה. אלל
מלאו מן נעושי דברי המדפיסים אשר חדשים מקרוב באו לניין נהלות ומן יציאת הכוכבים נחמנויות. כל עיר ועיר לפי מקומה. אלל
זוה הסכילו עשות שזיינו שני הזמנים לפי שני המקומות רק לענין מעניות דקילו. ולא כמו כן גם לענין כניסת ויציאת שבת דחמיר:
אולם עיקר ספקיהו הוא רק במדינה לפשוט בקין שאין שם לילה ממש כלל רק נשף בינוי ויולי. מתי יהיה זמן ק"ש ותפלה וליציית שבת:
ודבאורה יש להסתפק ב"כ בני שקרה לו שיבא בקין סמוך להנהרדפאל. ששם יש אחת חדשים רזופים בקין יום ממש. ורזופים החמה מקפת
כל האופק כניב מורח דרום מערב נפון. והאיך יתנהג הישראלים הנל לשם עם הפסנים שהולכים לשם לצוד המוניים הגדולים (וואלנפיש).
מתי זמן תפלתו וק"ש שחמה השמש. ידע שהוא יום אחד. וא"כ אם יצא לשם לפי חשבונו כיום א' ידע שהקפה השביעית שחמשה השמש
ידע שכל הקפה א' שחמשה השמש. וערביית שול לא ידע. ועי"ו לא ידע ב"כ מתי זמן כניסת ויציאת שבת. והאיך יתנהג אם כפי חושני
הוא יום שבת. ואע"ג שזמן שחרית וערביית שול לא ידע. ועי"ו לא ידע ב"כ מתי זמן כניסת ויציאת שבת. והאיך יתנהג אם כפי חושני

א"כ כפי חושני אמעריקא. והרי ידוע שבי' מדינות הללו אחת מונחת על פני כדור הארץ מזד א' והאחרת ממונה ממש מתחתיה.
וא"כ כשמקדשין השבת באיראפא הוא תחלת עש"ק באמעריקא. וכשמבדילין כמו"ש באיראפא הוא שבת באמעריקא. ואם זה
האלם שבת סמוך לנארדפאל שרואה שמש נבנורחה עם חושני איראפא וגם עם חושני אמעריקא (אב"י שוקדות מקומו הוא בין ב' המדינות
האלו) מחי יתחיל ומתי יסיים שבת שלו שם. ואם גם נאמר שנותנין עליו חומרות וקולות המקום שיצא משם. עדיין יש להסתפק הרי יכול
לידע מחי יתחיל ערביית ושחרית של מקום שיצא משם. י"ל דגם חשש זה אפשר ללמד בשחשוד למפרע ע"פ אוהר נכונה בלח"י שכל
הוא. למשל שיבא שם בשעה ו' פעל אוהר שלו. והוא לפי חשבונו שש' ו' לאחר חנות יום א'. יתשוב עוד ה' פעמים כ"ד שעות או ה'

גימוקי הגרי"ב
ה תי"ט ר"ה שנאמר.
ופסני שפרשת יציאת
כו'. י"ב י"ע למאי נקט
טעמא מדנפשי. הלא
נבמא י"ד כי אמר אפי'
הלך און אחשו"ו כו' דקא
מתחיל במערכת ומיון כו',
ש"מ טעמא אחרינא הוא

מסורת המדרש

ח. לעולם זקנים מעמידים תנחומא כאן כט. ותניי כה ע"ע: ספרי בהעלותך צב. להלן פ"ה יב. פט"ו ג. ה. פט"ו א. פליא טו. ויק"ד פ"א ח. כמ"ר פט"ו יז. כ. כא. שו"ט ק"ט (מה אהבתי). יל"ש ישעי' תכה. תדע לך כששלח בן הדר סנהדרין קב. יל"ש מלכים ר"ט.

באותיותיו, וזוה זכרי לדר דר' שאין אומר אותו אלא בכנפי.

ח. (טז"ח) 'לך ואספת את זקני ישראל לעולם זקנים מעמידים את ישראל וכן הוא אומר (יהושע ח, לג) 'וכל ישראל וזקניו ושטריו ושפטיו עמדים מזה ומזה לארון' אימתי ישראל עומדים כשיש להם זקנים למה כשהיה בית המקדש קיים היו שואלים בזקנים שנאמר (דברים לב, ז) 'שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך' שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל תדע לך כששלח בן הדר אל מלך

יהגה אדם את השם — כפי שהוא נכתב בתורה — באותיותיו; ואמר לו: "זוה זכרי לדר דר", "הזכרה" — כדיבור פה (רז"ח), שאין אומר אותו — אדם — אלא בכינוי — הזה שמזכירים בו בקריאה ובברכות. וזהו: "זה שמי לעלם" — "שמי מיוחד" — לכתובה כלבר, ולהעלימו מהזכרה בפה; "זוה זכרי לדר דר" — "ובזה — השם — השני, אני נזכר" (רש"י בקידושין שם) — לדורות, בפה (ועי' עוד בע"פ).

ח. "לך ואספת את זקני ישראל", — אין הכוונה לכל זקני ישראל, כי "האין אפשר לו לאסוף זקנים של ששים רבוא" (רש"י עה"ת), אלא זקנים המיוחדים לשיבה (שם), חכמי ויועצי העם, שהם זקני תורה (עיין קידושין לב), שדבריהם ועצתם נשמעים לעם (ויפ"ת), כי — לעולם זקנים — אלה — מעמידים את ישראל — לתת להם קיום בעצתם הנכונה והישרה, ובזכות מעשיהם הטובים (להלן ה, יב), וכן הוא אומר: "וכל ישראל וזקניו ושטריו ושפטיו עומדים מזה ומזה לארון", והגם שכבר כלל ואמר: "וכל ישראל" פרט שוב. ואמר: "וזקניו", והגם שאני יודע שאין ישיבה לפני ה', אמר: "עומדים", לומר לך: אימתי ישראל עומדים — ומתקיימים בעולם, כשיש להם זקנים — של תורה ומעשים טובים, כאלה, וכשהם שומעים לעצתם. וכן, למה כשהיה בית המקדש קיים היו — מלכי ישראל — שואלים בזקנים — עצה בהנהגת מלכותם ומלחמותיהם אע"פ שהיו נביאים, ואורים ותומים (כדלהלן, ועי' רז"ח), שנאמר — בדברי משה אל ישראל: "שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך", וכשלא שמעו לזקנים בא החורבן ואמר: "כל ישראל" פרט שוב ואמר: "וזקניו", והגם שאני יודע שאין ישיבה לפני ה', אמר: "עומדים", לומר לך: אימתי ישראל עומדים — ומתקיימים בעולם, כשיש להם זקנים — של תורה ומעשים טובים, כאלה, ושהם שומעים לעצתם. וכן, למה כשהיה בית המקדש קיים היו — מלכי ישראל — שואלים בזקנים — עצה בהנהגת מלכותם ומלחמותיהם אע"פ שהיו נביאים, ואורים ותומים (כדלהלן, ועי' רז"ח), שנאמר — בדברי משה אל ישראל: "שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך", וכשלא שמעו לזקנים בא החורבן (כדלהלן לא, טז), וזוהי סיבת המשך גלות וצרות ישראל עד עת הקץ (כבסוטה מט, וסנהדרין צו), שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל. תדע לך, שכן הוא: כששלח בן הדר — "מלך ארס" (מ"א כ, א), אל — "אחאב" — מלך

ישראל שנ לי הוא ע המלך לך פי אם פע ואת בתי ולקחתי וכי וזהב והם בקש נשיב הנני לקח חמדה שנ אומר כל עיניך דכו (תהלים יט) ישראל זה

ישראל, כמו חס", שלח ל אני וכל אשר מחר אשלח ישימו בידם פשוט, ושהאמו — בקש כס הבית הזה ... "חמדה", כן עיניך במגפו בנים, והם בטנם", הרי אחאב מלך יי — "כל מו דברים שהם רב", זהב ופ וזה מה שבקו בישראל, כמי אין זה —

יב

ממתנת אבי: ושתה אבי העמים עליכם על כבוד ואני אסוף
 על-עלכם אבי וסר אתכם בשוטים ואני אסוף אתכם
 בעקרבנים: ויבו ירבכם וכל-העם אל-רחבעם פנים השלישי
 כאשר דבר המלך לאמר שובו אלי ביום השלישי: ויעז
 המלך את-העם קשה ועזב את-עצת הזקנים אשר יעצוה:
 ודבר אליהם כעצת הילדים לאמר אבי הכפיד את-עלכם
 ואני אסוף על-עלכם אבי וסר אתכם בשוטים ואני אסוף
 אתכם בעקרבנים: ולא שמע המלך אל-העם כי-היתה ספר
 מעם יהוה למען הקים את-דברו אשר דבר יהוה ביד אחיה
 השילני אל-ירבעם בירבעם: וירא כל-ישראל כי-לא שמעו
 המלך אלהם וישבו העם את-המלך ודברו לאמר מה-לנו
 חלק ברוד ולאתחלה פבד-ישי לאהליך וישראל עתה דאה
 בדת דוד וימך ישראל לאהליך: ופני ישראל ה'ישבים בערי
 יהודה ומלך עליהם רחבעם:
 יו ושלא המלך רחבעם את-אודם אשר על-הפסם וירגמו כל-
 ישראל בו אבן ומת המלך רחבעם החאמין לעלות
 פמורכבה לנוס וירושלם: ויפשו ישראל פבדית דוד עד היום
 כ הויה: ויהי כשבע כל-ישראל כושב וירבעם
 וישלחו ויקראו אתו אל-העזרה ומלכו אתו על-כפל-
 ישראל לא היה אחר, ביהוד וזולתי שבטי-יהודה לבדו:
 יא ויבאו רחבעם וירושלם ויקהל את-כל-צבית יהודה ואת-
 שבט בנימין מאה ושמונים אלה בחרו עשה מלחמה
 להלחם עם-צבית ישראל להשיב את-המלוכה לרחבעם
 כב בך-שלמה: ויהי דבר האלהים אל-שמעיה
 א'י-שהאלהים לאמר: אמר אל-רחבעם בך-שלמה מלך
 יודיח ואל-כל-צבית יהודה ובנימין ויתר העם לאמר: כד יא
 אמר יהוה לא-תעלו ולא-תלהמון עם-אחיהם בני-ישראל

ל

יג

כד יקל ועשית ה'ישר בעיניך לשמור חקותי ומצותי כפאשר עשה
 דוד עבדי והייתי עמך ובלתי לך ביה-נאמן כפאשר פנית
 לדוד ונתתי לך את-ישראל: ואענה את-זרע דוד למען
 זאת אך לא כל-הימים: ויבקש שלמה לחמת את-ירבעם
 ויקם ירבכם ויכרח מערלים אל-שישק מלך-מצרים ויהי
 במצרים עד-מות שלמה: ויתר דברי שלמה וכל-אשר עשה
 יחכמתו הלא-הם כתבים על-ספר דברי שלמה: והימים
 מא אשר מלך שלמה בירושלם על-כל-ישראל ארבעים שנה:
 נ וישפכ שלמה עם-אבתיו ויקבר בעיר דוד אביו ומלך
 נא רחבעם בנו תחתיו:
 נב וילך רחבעם שכס כי שכס א יב
 נג פא כל-ישראל להמליך אתו: ויהי כשמעו ירבכם בך-נבט
 נד והוא עזרו כמצרים אשר ברח מפני המלך שלמה וישב
 נה ירבכם כמצרים: וישלחו ויקראו-לו ויבאו ירבכם וכל-קהל
 נו ישראל ויתברו אל-רחבעם לאמר: אביך הקשה את-עלנו
 נז ואתה עתה הקל מעבדת אביך הקשה ומעלו הכבד אשר-
 ח נתנו עלינו ונעבדך: ויאמר אליהם לכו-עד שלשה ימים ושובו
 ח אלי וילכו העם: ויועץ המלך רחבעם את-הזקנים אשר-היו
 ט עמדים את-פני שלמה אביו פהיתו חי לאמר איך אתם
 י נושעים להשיב את-העם-הזה דבר: וידבר אלי לאמר אם-
 י היום תהיה-עבד לעם הזה ועבדתם ועניתם ודברת אלהם
 יא דברים טובים והיו לך עבדים כל-הימים: וישב את-עצת
 יב הזקנים אשר יעצו ויועץ את-הילדים אשר גדלו אתו אשר
 יג הקמרים לפניו: ויאמר אליהם מה אתם נושעים ונשיב דבר
 יד את-העם הזה אשר דברו אלי לאמר הקל מן-העל אשר-
 יה נתנו אביך עלינו: וידברו אליו הילדים אשר גדלו אתו לאמר
 יז כד-תאמר לעם הזה אשר דברו אליך לאמר אביך הכפיד
 יח את-עלנו ואתה הקל מעלנו כד תדבר אליהם קטני עבד

ל

מלכים

